

Запозичення як один із найбільш продуктивних шляхів збагачення словникового складу англійської мови

*Роботу виконано на кафедрі іноземних мов
Львівської комерційної академії*

Статтю присвячено запозиченням як одному з продуктивних шляхів збагачення словникового складу англійської мови, унаслідок взаємодії її з величезною кількістю інших мов через різні історичні, політичні, географічні, соціальні, економічні, культурні умови. Усебічний аналіз запозичень в англійській мові дав змогу визначити основні хронологічні періоди їх надходження до мови, класифікації запозичень, частотність їх уживання, сфери функціонування в різних жанрових варіаціях та реєстрах. Подано результати лінгвістичного дослідження адаптації запозичень англійської мови (на матеріалах Британського національного корпусу текстів (BNC)).

Ключові слова: запозичення, походження, мова-джерело, мова-реципієнт, асиміляція, семантична адаптація, реєстр.

Луцик Н. З. Заимствование как один из наиболее производительных путей обогащения словарного состава английского языка. Стаття присвячена заимствованим як одному з продуктивних шляхів збагачення словникового складу англійського мови, в результаті взаємодії його з великим числом інших мов в силу тих чи інших історичних, політичних географічних, соціальних, економічних і культурних умов. Всесторонній аналіз заимствованих в англійському мові дозволив визначити основні хронологічні періоди їх надходження до мови, класифікації заимствованих, частотність їх використання, сфери функціонування в різних жанрових варіаціях і реєстрах. Представлені результати лінгвістичного дослідження адаптації заимствованих англійського мови (на матеріалах Британського національного корпусу текстів (BNC)).

Ключевые слова: заимствование, происхождение, исходный язык (язык оригинала), выходной язык (язык перевода), ассимиляция, семантическая адаптация, регистр.

Lutsyk N. Z. Borrowing as One of the Most Productive Ways of Enriching the English Vocabulary. The article deals with borrowing process as a productive way of enriching the English vocabulary, as the result of its interaction with a huge number of other languages due to certain historical, political, geographical, social, economic and cultural conditions. Comprehensive analysis of English borrowings made it possible to identify the major chronological periods of their revenues to the language, taking into account borrowing classifications of different aspects of their research, spheres of variations in different genres and registers. The article represents the results of linguistic research of adaptation of English borrowings (based on the British National Corpus (BNC)).

Key words: loan-word, origin, source language, target language, assimilation, semantic adaptation, glossary (register).

Постановка наукової проблеми та її значення. Лексична система сучасної англійської мови динамічна, постійно розвивається, активно поповнюється та розширюється за рахунок запозичень, формування нових значень уже наявних у ній слів, появи неологізмів тощо.

В основі цього процесу були різні конкретні причини та передумови, які стимулювали зміни не лише лексичного складу мови, й її фонетичної організації, а також граматичної структури. Однак особливо цей феномен можна простежити на прикладі словника англійської мови (який і сьогодні, як у попередні роки, стрімко зростає), що і є метою нашого дослідження. Мета зумовлює конкретне завдання: аналіз мовних запозичень, що дає змогу не лише простежити їхнє проникнення, адаптацію та вжиток в англійській мові, а й фіксувати процеси їхнього впровадження в мовну картину світу.

Хоча аналіз наукової літератури та наші власні дослідження свідчать про те, що словниковий склад англійської мови збагачується здебільшого за рахунок власних мовних ресурсів, зокрема за допомогою словотворення, значну роль у цьому процесі відіграють і запозичення [4, 20].

Проблемі запозичень різних періодів, зокрема їх семантичній адаптації, присвячено чимало праць (Л. Архипенко, Л. Крисін, О. Саакян, Я. Голдованський, І. Каминін, О. Біржакова, Л. Войнова та Л. Ку-

тіна, О. Мороховський, А. Тараненко, О. Муромцева), класифікації запозичень (С. В. Семчинський, Ю. О. Жлуктенко, О. О. Реформатський, А. Д. Олійник).

Запозичення становлять один із найбільш продуктивних способів розширення та збагачення словникового складу мови. Усебічний аналіз запозичень в англійській мові дав змогу визначити основні хронологічні періоди їх надходження, сфери функціонування в різних жанрових варіаціях та реєстрах.

На нашу думку, варто звернути увагу й на те, чим саме збагатилася англійська мова в результаті запозичення певних слів від інших народів. Важливо виявити закономірності, яким підпорядковується розвиток словникового складу мови, пояснити явища, які відбуваються в ньому, і виявити їхні причини. Окрім того, ми не виявили значущих досліджень щодо визначення преференцій використання тих чи інших запозичень та їхньої продуктивності в різних реєстрах та жанрах.

Таким чином, **актуальність** нашого дослідження визначається значимістю процесу запозичення як способу адаптації інших мов до змінених умов існування в англійській мові та недостатністю вивчення процесів запозичення слів на сучасному етапі розвитку англійської мови. Дослідження проведено на основі сучасного Британського національного корпусу текстів BNC [10].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Запозичення в англійській мові мали велике значення, про що свідчить те, що запозичувалися навіть службові слова (*they*. – *O. N.*) та словотворчі морфеми (*French*: *age*, *-ance/-ence*, *-ant/-ent*, *-ity*, *-ment*, *-tion*, *con-*, *de-*, *and pre-*; *Latin*: *-ation/ion*, *-ity*, *-an*, *-ese*, *-ant*; *-al*, *-able*, *-an*, *-ary/ory*, *-ant*; *-afe*, *-ify/fy*; *Roman*: *anti-*, *re-*, *pro-*, *-ism-*, *-age-*, *-able-*, *-ous*, *-ion*, *-non*, *-sion*, *-ation*, *-fication*: *attention*, *creation*, *corruption*, *devotion*, *generation*, *temptation*, *translation*). З огляду на це, лінгвісти зробили висновок, що англійська мова втратила свою самобутність і стала “гібридною мовою”: (*automobile* = *Greek* *αυτό~* (*auto*) “self-” + *Latin* *mobilis* “moveable”; *biathlon* = *Latin* *bis* + *Greek* *αθλος* (*athlos*); *monolingual* = *Greek* *μόνπ* (*monos*) “one” + *Latin* *lingua* “tongue”; *sociology* = *Latin* *socius* “comrade” + *Greek* *λόγος* (*logos*) “word”, “reason”, “discourse”; *television* = *Greek* *τῆλε* (*tēle*) “far” + *Latin* *visio* (from *videre*) “to see”) [3; 6; 8].

Наявні приклади підтверджують “гібридність” окремих слів англійської мови, однак глибокий аналіз словника англійської мови спростовує таке припущення. Незважаючи на велику кількість різних запозичень, англійська мова не втратила своєї самобутності, оригінальності.

Як свідчать факти, в англійській мові відсоток запозичень значно вищий, ніж у багатьох інших мовах [1, 85]. Це пояснюється тим, що англійська мова більше, ніж будь-яка інша, мала можливість запозичувати іншомовні слова внаслідок політичних і тривалих соціокультурних відносин упродовж XI–XIX ст. Загарбники, що змінювали один одного на Британських островах, приносили свою культуру і мову, які адаптувалися до нових умов і згодом увійшли у вжиток. Згодом, унаслідок торговельної експансії і колонізаторської активності самих англійців, мова поповнювалася новими словами та виразами. Така тісна взаємодія різних мов спричинила еволюцію словника англійської мови, в якому в процесі розвитку з’явилися запозичення з 50 мов світу. Запозичені лексичні одиниці становлять майже 70 % словникового складу англійської мови. Хоча варто зазначити, що інтенсивність притоку запозичених слів у різні періоди різна.

Запозичення є наслідком різнобічних контактів між двома або декількома носіями різних мов. Запозичення може відбуватися в обох напрямках між двома мовами, але частіше асиметрично, тобто більша кількість слів переходить в одному напрямі, ніж в іншому. В такому випадку мова-джерело має перевагу в сенсі багатства мови, що дозволяє їй збагачувати іншу мову. Наприклад, внаслідок торгівлі з римлянами германські племена на початку нашої ери запозичили величезну кількість слів з латини (табл. 1).

Таблиця 1

Запозичення з латини

Latin	English	Total	Written	Transcribed Speech	Examples
ФРУКТИ					
1	2	3	4	5	6
<i>cerasum</i>	cherry	861	771	90	<i>I put the poisoned cherry there, I admit that.</i>
<i>prunus</i>	plum	275	244	31	<i>He now covered the plum.</i>
<i>pisum</i>	pea	175	155	20	<i>He replied, 'Madam, I once ate a</i>

ТОРГІВЛЯ					pea.'
<i>mangung</i>	trade	19986	18535	1451	<i>Prices driving away pub trade.</i>
<i>portus</i>	port	3691	3560	131	<i>We met on a wild, windy day near the Ferry in a port on the South Coast.</i>
ПРОДУКТИ ТА ЗАСОБИ ДОМАШНЬОГО ВЖИТКУ					
<i>coquina</i>	kitchen	7633	6842	791	<i>I sat in the kitchen and read the paper.</i>
<i>vinum</i>	wine	6061	5655	405	<i>'Brought some wine,' said Jay.</i>
<i>catillus, catinus</i>	kettle	847	659	188	<i>She put on the kettle, craving her morning cup of coffee.</i>

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6
КОМЕРЦІЯ					
<i>mynet</i>	coin	1203	1119	84	<i>But there is also the flip side of the coin.</i>
<i>caupo</i>	cheap	3819	3195	624	<i>The new invention was nutritious, palatable, cheap and simple to make.</i>
<i>pondo</i>	pound	6812	3405	3407	<i>Each of those big books only cost me a pound.</i>

Як бачимо, в процесі вживання ці слова зазнали змін, характерних для англійської мови. Наприклад, латинське слово *mynet*, в процесі своєї адаптації, змінилося на слово “*moneta*”.

Moneta (2): *Cowries of the Moneta moneta species also served as currency in ancient China as well as in other parts of Asia and some areas of Africa.*

Coin (1204): *But there is also the flip side of the coin.* Слово *coin*, яке в латинській мові було *cuneus*, означало *клин, вбивати клин*. Штамп для карбування металу був у формі клину, тому значення слова змінилось на *карбована річ, монета*, а в процесі своєї адаптації ще отримало значення *карбувати, творити (нові слова)*.

Відчутним в Англії став вплив епохи Відродження, яка позначилася великим напливом латинських та грецьких слів (близько 12 тис.): *aberration, allusion, anachronism, democratic, dexterity, enthusiasm, imaginary, juvenile, pernicious, sophisticated.*

Democratic (5878): *This was seen to be the democratic process at work.*

Enthusiasm (2868): *Enthusiasm and a willingness to learn are far more important...*

Allusion (147): *Not directly, but the allusion was intended.*

1650 рік став початком основної колоніальної експансії і значної американської імміграції. Наприклад, – *bastion, battalion, grenade, pallisade; icn. – armada, adobe, alligator, alpaca, armadillo, barricade; араб. – emir, gazelle, giraffe, harem, hashish, sultan, bazaar, caravan; амер. – avocado, cacao, chocolate, chili, hurricane, moccasin, potato, tobacco, toboggan, wigwam.*

Hurricane (490): *About twenty minutes and the hurricane would have them in its grasp.*

Bazaar (215): *Opposite Marks and Spencers bazaar was an arcade providing a short cut through to The Market...*

Як правило, нові слова запозичуються в процесі спілкування. Якщо носії мови є двомовними, то вони вимовляють ті чи інші слова на той манер, як вони звучать в оригіналі, і тому окремі запозичення легко асоціювати з мовою-джерелом [2, 157]. Наприклад, слово *garage* (1967) було запозичене в англійську мову з французької з вимовою, близькою до французької. Ймовірно, перші мовці, які вживали це слово, принаймні трохи знали французьку і чули, як це слово вимовляють французи. Однак згодом воно зазвучало на англійський манер. Ті, хто вперше почав вживати нові слова, могли застосовувати їх тільки у спілкуванні з мовцями мови-джерела. Для всіх інших ці нові слова були невідомими і називалися “іноземними словами” (див. наприклад, табл. 2).

Таблиця 2

Іноземні слова в англійській мові

English	Origin	Total	Written	Transcribed Speech	Examples
<i>bon vivant</i>	фр.	7	7	–	<i>... which the artist appears in a dinner jacket Marlboro Man as <u>bon vivant</u>.</i>

<i>mutatis mutandis</i>	латин.	30	30	–	<i>These indicators, mutatis mutandis, are commercial/industrial ones.</i>
-------------------------	--------	----	----	---	--

Проте з часом нові слова стають більш відомими і використовуються частіше. Нові слова стають традиційними і тоді вже називаються запозиченнями. Якщо ж нові слова не набувають загального поширення і перестають уживатися, вони не стають запозиченнями. *Наприклад:* до XVII ст. в Англії використовувалися слова *autumn* і *fall*. Перше слово позначало осінь, друге використовувалося здебільшого як частина фрази “*fall of the leaf*”. Після першої хвилі еміграції англійці, які оселилися на східному узбережжі Америки, там почали уживати слово “*fall*” (*the area is beautiful in the fall*) для позначення осені. А в англійців, котрі залишилися вдома, збереглося слово “*autumn*” (3853 – *It was now early autumn and it would be winter soon.*).

Загалом у лінгвістичній літературі є багато класифікацій слів, які запозичені з однієї мови в іншу, з урахуванням різних аспектів їхнього дослідження, зокрема джерела запозичення та ступеня засвоєння запозичень [5, 59].

Відповідно до основних аспектів запозичення поділяються на:

1) **фонетичні запозичення**, які складають основну, найбільш численну групу. Вони характеризуються тим, що їхній загальний звуковий комплекс є для запозиченої мови новим, ці слова потребують дослівного перекладу, не змінюючи їхньої морфологічної структури. Наприклад, слова, що стали інтернаціональними запозиченнями з індійської мови: *pall-face, pipe of peace* (1 – *I smoked pot and a pipe of peace and things like that ...*);

2) **семантичні запозичення** – це такі запозичення, коли своє слово набуває значення, яке має його іншомовний відповідник. Наприклад, слова *правий* і *лівий*, які мали значення відповідно “розташований праворуч” і “розташований ліворуч” під впливом *фр. droit* (54 – *‘Dieu et mon droit’ indeed*) та *gauche* (82 – *Miss Kitt makes even her gauche opening line...*) отримали значення “консервативний” і “революційний”.

Більшість із запозичених слів, які залишаються в мові, починають зазнавати зміни в процесі асиміляції й остаточно акліматизовуються. Це дуже повільний процес, інколи минають століття, поки запозичені слова починають звучати на англійський манер. Чим глибшим є процес асиміляції, тим уживанішим, звичнішим стає слово і збільшується його ймовірність стати повноправним членом так званого “нейтрального шару слів” [7; 9].

Процес асиміляції може бути настільки глибоким, що носії англійської мови навіть не відчувають іншомовного походження таких слів і дізнаються про те, чи такі слова запозичені, лишень здійснивши етимологічний аналіз. Це можна продемонструвати на прикладах скандинавських та ранніх латинських запозичень типу *get* “*діставати, одержувати*” (96008), *skill* “*майстерність, вправність*” (3451), *sky* “*небо, небеса*” (4719), *skirt* “*спідниця*” (1378), *skin* “*шкіра*” (6747), *they* “*вони*” (419838).

Відповідно до ступеня засвоєння запозичення поділяються на:

1) **повністю засвоєні** – слова, які відповідають усім морфологічним, фонетичним та орфографічним нормам мови-реципієнта. Їх уживають уже як свої, а не іншомовні слова. Наприклад: *travel* (7221 – *My mother won't travel*), *street* (18890 – *Not too far away, I found a street with some shops and, thankfully, a cafe*).

2) **частково засвоєні** – слова, які залишились іншомовними відповідно до своєї вимови, правопису і граматичних форм та не мають англійського відповідника. Наприклад: *analysis* (13151 – *In the final analysis, the scientific estimate of the intensity of light, for example, is rooted ...*); *hidalgo* (12 – *But in the small towns of Castile the local hidalgo was no more...*).

Спробуємо проаналізувати запозичення різного походження відповідно до жанрів та реєстрів (табл. 3).

Таблиця 3

Класифікація запозичень відповідно до жанрів та реєстрів

Word	Total	Academic prose	Fiction and verse	Non-academic prose	News papers and magazines	Spoken	Other / miscellaneous	Examples
1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>town</i> (Celtic)	17840	1131	2162	3268	5706	1649	3924	<i>He left town the next morning, for Montreal...</i>

<i>hotel</i> (French)	11115	196	2092	596	2296	394	5541	<i>In fact, a four-day stay at that <u>hotel</u> costs only £240.</i>
<i>window</i> (Old Norse)	9882	275	4910	711	1331	944	1711	<i>The thief grabbed the cash after smashing a <u>window</u>.</i>
<i>bishop</i> (Greek)	4538	562	784	678	954	98	1462	<i>If the <u>bishop</u> can't hear you or if you forget to say it, he will ask.</i>

Закінчення табл. 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9
<i>gallery</i> (Italian)	4244	99	466	289	2375	71	944	<i>A new <u>gallery</u> contains a reference library covering American history and the arts.</i>
<i>priest</i> (Latin)	2006	227	661	239	280	65	534	<i>The <u>priest</u> then mingled with parishioners as they left church.</i>
<i>cruise</i> (Dutch)	913	32	88	160	301	39	323	<i>They went on a <u>cruise</u> round the Caribbean islands.</i>
<i>hamburger</i> (German)	106	4	22	13	31	6	30	<i>After a glass of champagne and a <u>hamburger</u>, and under the influence of ...</i>
<i>tequila</i> (Spanish)	55	0	24	1	22	3	5	<i>The coffee came and with it three more glasses of <u>tequila</u>.</i>
<i>yurt</i> (Turkish)	30	-	23	-	1	-	6	<i>We share our <u>yurt</u> with an Australian couple.</i>
<i>samovar</i> (Russian)	10	-	4	-	-	-	6	<i>We finished with an ice-cream sweet and mugs of hot tea from the <u>samovar</u> on the table.</i>

Висновки. Отже, на основі аналізу літератури, словників англійської мови та матеріалів BNC можна стверджувати, що більшість запозичених слів походить з латинської мови, половина з них переzapозичена через французьку мову. Значна частина запозичена прямо чи опосередковано з грецької мови. Істотна кількість має скандинавське походження і порівняно невелика кількість запозичена з португальської, італійської, іспанської та голландської мов [10].

Запозичені слова можуть також слугувати як вторинні найменування вже відомих предметів та явищ. Це явище спостерігається тоді, коли запозичене слово використовується для дещо іншої характеристики предмета, якщо це загальноприйнятий інтернаціональний термін або якщо іноземні слова насильно впроваджуються в мову (при військовій окупації).

Запозичені з інших мов слова можуть впливати на фонетичну, граматичну й семантичну структуру мови-реципієнта. Запозичення збагачують лексикон англійської мови. Однак, незважаючи на значну частину запозичених слів та термінів, ядро словника залишається англійським: займенники, прийменники, сполучники, допоміжні дієслова, а також багато звичайних іменників, дієслів та прикметників не були витіснені запозиченнями. Як свідчать проаналізовані запозичені слова, значна їх частина під впливом системи, в яку вони ввійшли, зазнала значних фонетичних, граматичних та навіть семантичних змін, адаптуючись так до законів нової мовної системи.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у продовженні вивчення запозичень в англійській мові та їхнього функціонування в системі сучасної англійської мови.

Література

1. Акуленко В. В. Вопросы интернационализации словарного состава языка / В. В. Акуленко. – Х. : Изд-во Харьк. ун-та, 1972. – 216 с.

2. Антрушина Г. Б. Лексикология английского языка : учеб. пособие для студ. / Г. Б. Антрушина, О. В. Афанасьева, Н. Н. Морозова. – М. : Дрофа, 1999. – 288 с.
3. Аристова В. М. Англо-русские языковые контакты / В. М. Аристова. – Л : Изд-во ЛГУ, 1978. – 151 с.
4. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд. – М. : Высш. шк., 1986. – 296 с.
5. Доровских Л. В. Семантическое освоение иноязычной лексики в заимствующем языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.14 / Л. В. Доровских. – Тбилиси, 1977. – 23 с.
6. Жлуктенко Ю. А. Английские неологизмы / Ю. А. Жлуктенко. – К. : Наук. думка, 1983. – 160 с.
7. Мороховський О. М. Деякі питання теорії запозичень / О. М. Мороховський // Мовознавство. – 1984. – № 1. – С. 19–25.
8. Суон М. Английский язык в современном употреблении / М. Суон. – М. : Высш. шк., 1984. – 552 с.
9. Katamba F. English words: structure, history, usage / F. Katamba. – Routledge, Taylor and Francis Group, 2005. – 298 p.
10. British National Corpus [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://corpus.byu.edu/bnc/>

Статтю подано до редколегії
14.04.2011 р.